AZ AUTISTÁK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK SZAKMAI ÁLLÁSFOGLALÁSA

az autista gyermekek diagnosztikai vizsgálatának szakmai és etikai követelményeiről

1. Az állásfoglalás célja

Az Autisták Országos Szövetsége (AOSZ) fontosnak tartja rögzíteni azokat az alapvető szakmai és etikai szempontokat, amelyeknek az autista, illetve autizmus gyanújával vizsgált gyermekek diagnosztikai folyamatában érvényesülniük kell.

Az autizmus diagnosztikája összetett, a gyermek fejlődésének és aktuális működésének több területére kiterjedő folyamat. Az autizmus diagnózisa nem egyetlen vizsgálati helyzetből, egyetlen teszt eredményéből vagy a gyermek egy adott helyzetben mutatott viselkedéséből állapítható meg. A megbízható állapotmegismerés több információforrás, többféle vizsgálati módszer és több szakterület szakembereinek együttműködését igényli.

Az AOSZ álláspontja szerint az autista gyermek diagnosztikai vizsgálata során egyszerre kell érvényesülnie a szakmai megalapozottság, a gyermek biztonsága és méltósága, az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodás, valamint a családdal va[1]ló partneri együttműködés követelményeinek.

2. Az autizmus diagnosztikája komplex, multidiszciplináris folyamat

Az autizmus diagnosztikájának megfelelő szakmai színvonala multidiszciplináris megközelítést igényel. Az állapotmegismerésben több szakterületen képzett és tapasztalt szakemberek együttműködése szükséges, a gyermekpszichiáter mellett ennek résztvevője lehet pszichológus, autizmus spektrum pedagógiája területén képzett gyógypedagógus, szükség szerint pedig logopédus vagy más szakember.

A diagnosztikai munkát végző szakembereknek megfelelő végzettséggel, az autizmus természetére és felismerésére vonatkozó korszerű ismeretekkel és autizmus-specifikus kompetenciával kell rendelkezniük. A szolgáltatás szakmai

---

[1] Jelen állásfoglalás az alábbi szakmai anyagok alapján készült:
- Csepregi András, Dr. Kovácsné Tóth Krisztina: A felismeréstől a tanítás tervezésig - Autizmus-barát pedagógiai szakszolgálatok, szakértői bizottságok Módszertani útmutató a pedagógiai szakszolgálatok munkatársai számára (AOSZ, 2021.)
- Az Egészségügyi Minisztérium egészségügyi szakmai irányelve az autizmusról/autizmus spektrum zavarokról (Egészségügyi Közlöny, LXXVI. ÉVFOLYAM 13. szám)

feltételei közé tartozik továbbá a megfelelő személyi és tárgyi feltételek, a szükséges diagnosztikai eszközök és a szakmai konzultáció lehetőségének biztosítása.

Az autizmus diagnosztikája ezért nem tekinthető megfelelően kivitelezett folyamatnak akkor, ha a szakember kizárólag egy rövid, egyéni vizsgálati helyzetből, egyetlen tesztből vagy a gyermek adott helyzetben mutatott együttműködéséből kíván átfogó következtetést levonni.

3. A diagnosztikai folyamatnak a gyermek egyéni szükségleteihez kell igazodnia

Az autista gyermekek számára a diagnosztikai helyzet önmagában jelentős stresszforrás lehet. Az új környezet, az ismeretlen személyek, a megszokott napi rutin megváltozása, a váratlan helyzetek, a kommunikációs nehézségek, valamint a szenzoros ingerek egyaránt fokozhatják a szorongást.

Az AOSZ módszertani útmutatója hangsúlyozza, hogy a vizsgálati helyzetben a lehetőségekhez mérten csökkenteni kell a gyermekre nehezedő stresszt. Ennek nem pusztán komfortszempontú jelentősége van: a stressz csökkentése a gyermek mentális és fizikai biztonságát, valamint a vizsgálat során kapott információk megbízhatóságát is szolgálja.

A diagnosztikai folyamat megtervezésekor ezért figyelembe kell venni többek között:

- a gyermek életkorát és fejlődési szintjét,
- kommunikációs sajátosságait,
- szenzoros érzékenységét,
- szorongásra, túlterhelődésre és frusztrációra való hajlamát,
- korábbi vizsgálati és egészségügyi tapasztalatait,
- kedvelt tárgyait, tevékenységeit és megnyugtatásának bevált módjait,
- azt, hogy milyen személyek jelenléte biztosít számára biztonságot,
- valamint azt, hogy milyen támogatások segítségével képes a vizsgálati helyzetben részt venni.

Az autizmus-specifikus akadálymentesítés nem a vizsgálat szakmai érvényességének csökkentését jelenti. Ellenkezőleg: célja annak elősegítése, hogy a vizsgálat ne a gyermek szorongását, túlterhelődését vagy az ismeretlen helyzethez való alkalmazkodási nehézségét mérje, hanem a vizsgálat tárgyát képező képességekről és működésről adjon lehetőség szerint érvényes képet.

4. A gyermek biztonsága és méltósága a diagnosztikai helyzetben is elsődleges

Az AOSZ álláspontja szerint a diagnosztikai vizsgálat során a gyermek alapvető jogainak, testi és lelki épségének, valamint emberi méltóságának tiszteletben tartása nem választható el a szakmai szakszerűségtől.

Az AOSZ módszertani útmutatója egyértelműen rögzíti, hogy az orvosi, pedagógiai vagy pszichológiai diagnosztikai folyamat során előfordulhatnak olyan helyzetek, amelyekben a gyermek valamely képességének gyengesége jól láthatóvá válik, azonban a vizsgálati helyzet nem járhat a gyermek alapvető jogainak csorbulásával és szenvedéssel. A módszertani útmutató ebből vezeti le a vizsgálati helyzetből fakadó stressz lehetőség szerinti csökkentésének szükségességét.

Ebből következően a gyermek együttműködésének hiánya, tiltakozása, szorongása, sírása, menekülési kísérlete vagy a vizsgálati helyzet elutasítása önmagában nem igazolja a gyermekkel szembeni fizikai kényszer alkalmazását.

A fizikai erő alkalmazása nem tekinthető az autizmus diagnosztikai vizsgálat szakmailag elfogadható eszközének.

A gyermek testi ellenállásának vagy tiltakozásának megszüntetése önmagában nem lehet diagnosztikai cél. Ha a gyermek olyan mértékben szorong, túlterhelődik vagy tiltakozik, hogy a vizsgálat csak fizikai kényszerrel lenne folytatható, az a vizsgálati folyamat újragondolását, megszakítását vagy más módon történő folytatását teszi szükségessé.

A szakmai cél az nem lehet, hogy a gyermeket mindenáron „bevonjuk" a vizsgálatba, hanem az, hogy olyan feltételeket teremtsünk, amelyek között a gyermek biztonságban, számára érthető és kiszámítható módon képes részt venni a folyamatban.

5. A gyermek tiltakozó vagy elutasító viselkedése szakmai információ

Az autista gyermek vizsgálati helyzetben mutatott viselkedését nem lehet kizárólag „nem együttműködésként" értelmezni.

A sírás, menekülés, ellenállás, a helyiségbe való belépés elutasítása, az irányított helyzet el nem fogadása vagy más problémás viselkedés fontos információt adhat arról, hogy a gyermek számára az adott helyzet túl megterhelő, nem érthető, nem kiszámítható, illetve meghaladja aktuális alkalmazkodási lehetőségeit.

A vizsgálati helyzetben megjelenő problémás viselkedés megfelelően akadálymentesített környezetben értelmezhető igazán. A viselkedés megjelenésének körülményei, előzményei és következményei fontos információt jelenthetnek a gyermek képességeinek és támogatási szükségletének megítélésében.

Ezért a szakember feladata nem a tiltakozó viselkedés mindenáron történő megszüntetése, hanem annak megértése, hogy mi okozza azt, és milyen módon lehet a vizsgálati helyzetet a gyermek számára érthetőbbé, kiszámíthatóbbá és biztonságosabbá tenni.

6. A szülő vagy gondozó jelenléte

Az autista kisgyermek számára a szülő vagy más elsődleges gondozó jelenléte jelentős biztonságot adhat. Ez különösen fontos lehet új helyszínen, ismeretlen személyekkel és ismeretlen vizsgálati helyzetben.

A vizsgálat folyamatát a családdal egyeztetve kell megtervezni, és a gyermek korától, igényeitől és egyéni szempontjaitól függően lehetővé kell tenni a szülő vagy gondozó jelenlétét a vizsgálatokon. Az első vizsgálati alkalom, illetve iskoláskor alatti gyermek vagy külön kérés esetén biztosítani kell a helyszínnel való ismerkedés, valamint a szülővel együtt történő adaptáció lehetőségét.

Ennek megfelelően az AOSZ álláspontja szerint egy kisgyermek azon igénye, hogy a számára ismeretlen diagnosztikai helyzetben a szülője jelen legyen, önmagában nem tekinthető a diagnosztikai folyamat akadályának.

Amennyiben szakmai okból szükségesnek ítélik a gyermek és a szülő átmeneti elkülönítését, ennek szakmai indokát a gyermek egyéni szükségleteire figyelemmel kell mérlegelni, és a folyamatot ennek megfelelően, a gyermek biztonságát szem előtt tartva kell megszervezni.

Különösen kisgyermekek esetében a szülő jelenléte nem tekinthető automatikusan a diagnosztikai vizsgálat érvényességét veszélyeztető tényezőnek. A vizsgálati helyzetet kell úgy megtervezni, hogy a szülő jelenléte mellett is értékelhető szakmai információkhoz lehessen jutni.

7. A diagnosztikai vizsgálatot elő kell készíteni

A szakmailag megfelelő diagnosztikai folyamat nem feltétlenül a gyermek első találkozásával kezdődik.

Az előzetes információgyűjtésnek ki kell terjednie a gyermek fejlődéstörténetére, kommunikációs és viselkedési sajátosságaira, szenzoros jellemzőire, érdeklődésére, megnyugtathatóságára, korábbi vizsgálati tapasztalataira és a család által jelzett nehézségekre.

A család számára a vizsgálat menetéről előzetesen érthető tájékoztatást kell adni. A gyermek számára szükség szerint fényképes, képes vagy más vizuális támogatást szükséges biztosítani a helyszín, a vizsgálók és a vizsgálat várható menetének megismeréséhez.

A vizsgálat helyszínének és környezetének kialakításakor törekedni kell a felesleges szenzoros ingerek csökkentésére, a várakozási idő minimalizálására, a környezet strukturálására és a biztonságos vizsgálati feltételek megteremtésére.

8. Több információforrás és több találkozás szükséges lehet

Az autizmus diagnosztikai megítélésének megbízhatóságát növeli, ha a szakember több forrásból származó információt értékel.

A szülők és családtagok a gyermek fejlődésének és mindennapi működésének fontos és hiteles információforrásai. A családtagoktól származó információkat ki kell egészíteni a gyermek közvetlen megfigyelésével, az intézményi környezetből származó információkkal, szükség esetén más szakemberek véleményével, valamint standardizált és informális vizsgálati módszerekkel.

A megbízható állapotmegismerés legtöbb esetben több találkozást igényel. Ennek része lehet a szülői konzultáció és interjú, a gyermek diagnosztikus vizsgálata, a beavatkozások megtervezését megalapozó felmérés, valamint az ezt követő szülői konzultáció és tanácsadás.

Ebből következik, hogy egyetlen sikertelen vizsgálati helyzet – különösen, ha abban a gyermek erősen szorongott vagy túlterhelődött – nem szükségszerűen jelenti azt, hogy a diagnosztikai folyamatot erőltetni kell. Ilyen esetben indokolt lehet a vizsgálat újratervezése, további alkalom biztosítása, más szakember bevonása, illetve a vizsgálati körülmények módosítása.

9. A diagnosztikai eszközök használata és a vizsgálati körülmények

A korszerű diagnosztikai folyamatban standardizált diagnosztikai eszközök és informális klinikai megfigyelések együttes alkalmazása szükséges. A megfelelő eszköz kiválasztása mellett a vizsgálati körülmények gondos kialakítása is alapvető.

A tesztek alkalmazásakor szükség lehet a prezentáció és a vizsgálati körülmények adaptálására úgy, hogy az a gyermek teljesítményét indokolatlanul ne befolyásolja. Amennyiben a standard teszt előírásaitól eltérő módon történik a vizsgálat, az eltérést dokumentálni kell, és a vizsgálati körülményeket a szakvéleményben pontosan le kell írni.

A diagnosztikai eredmény szakmai értékelése során ezért azt is figyelembe kell venni, hogy a gyermek milyen körülmények között, milyen támogatással és milyen mértékű stressz mellett vett részt a vizsgálatban.

10. A szakmai minimumok összefoglalása

Az AOSZ álláspontja szerint egy autista vagy autizmus gyanújával vizsgált gyermek diagnosztikai folyamatának szakmailag megfelelőnek tekintéséhez különösen az alábbi alapelveknek kell érvényesülniük:

1. A diagnosztikai folyamatnak korszerű, evidenciaalapú szakmai ismereteken és megfelelő diagnosztikai módszereken kell alapulnia.
2. A diagnosztikai munkát megfelelő autizmus-specifikus kompetenciával rendelkező szakembereknek kell végezniük.
3. Az állapotmegismerésnek több információforrásra és szükség szerint több vizsgálati alkalomra kell épülnie.
4. A szülő vagy gondozó által szolgáltatott információkat a gyermek fejlődésének és mindennapi működésének megismerésében lényeges információforrásként kell kezelni.
5. A vizsgálati folyamatot a gyermek egyéni szükségleteihez kell igazítani.
6. A vizsgálati helyzetet autizmus-specifikus módon akadálymentesíteni kell: törekedni kell a kiszámíthatóságra, érthetőségre, strukturáltságra és a felesleges szenzoros terhelés csökkentésére.
7. A kisgyermek életkorától és egyéni szükségleteitől függően biztosítani kell a szülő vagy gondozó jelenlétének lehetőségét, illetve az elválasztás szükségességét minden esetben egyénileg kell mérlegelni.
8. A gyermek tiltakozó, elutasító vagy túlterhelődésre utaló viselkedését nem pusztán „nem együttműködésként", hanem a vizsgálati helyzetre adott jelzésként kell értelmezni.
9. A gyermek alapvető jogainak csorbításával vagy szenvedésének előidézésével járó vizsgálati gyakorlat nem egyeztethető össze az autizmus-barát diagnosztikai szemlélettel.
10. A fizikai erő alkalmazása nem lehet a gyermek diagnosztikai együttműködésének kikényszerítésére szolgáló módszer.
11. Ha a gyermek olyan mértékben szorong vagy tiltakozik, hogy a vizsgálat csak kényszer alkalmazásával lenne folytatható, a vizsgálati folyamatot meg kell szakítani vagy újra kell tervezni, és meg kell keresni a gyermek szükségleteihez jobban illeszkedő szakmai megoldást.
12. A diagnosztikai folyamat célja nem a gyermek „engedelmességének" vagy „együttműködési készségének" vizsgálata, hanem az autizmusra jellemző sajátosságok és az egyéni működés minél pontosabb, szakmailag megalapozott megismerése.

11. Az AOSZ álláspontja

Az AOSZ álláspontja szerint az autizmus diagnosztikájának szakmai minőségét nem kizárólag az alkalmazott tesztek vagy a diagnózis szakmai helyessége határozza meg. A diagnosztikai folyamat szakmai megfelelőségéhez hozzátartozik az is, hogy a gyermek milyen körülmények között, milyen bánásmód mellett és milyen támogatásokkal vett részt a vizsgálatban.

A diagnosztikai vizsgálat során a gyermek biztonsága, méltósága és alapvető jogainak tiszteletben tartása nem állítható szembe a diagnosztikai pontosság követelményével. A megfelelően megtervezett, autizmus-specifikusan akadálymentesített vizsgálati helyzet éppen azt szolgálja, hogy a szakember a gyermek működéséről minél érvényesebb és megbízhatóbb képet kapjon.

Az AOSZ ezért minden, autista gyermekek diagnosztikai vizsgálatát végző szakembertől és szolgáltatótól azt várja, hogy munkáját megfelelő autizmus-specifikus kompetenciával, a korszerű szakmai módszertani ajánlások figyelembevételével, a gyermek és családja partnerként való bevonásával, valamint a gyermek testi és lelki biztonságának feltétlen tiszteletben tartásával végezze.

Az autista gyermek diagnosztikai vizsgálata során az együttműködés nem kikényszerítendő magatartás, hanem megteremtendő feltétel.

Az autizmus-specifikus szakmai szemlélet lényege, hogy nem a gyermeket kell a számára alkalmatlan vizsgálati helyzethez igazítani, hanem a vizsgálati helyzetet kell a gyermek szükségleteihez úgy alakítani, hogy abból szakmailag értékelhető információ nyerhető legyen.

Budapest, 2026. október 26.

Autisták Országos Szövetsége 1053 Budapest, Fejér György u. 10. I/3. AOSZ

Kapitány Imola elnök